

УДК 330:339.137

В. Г. Горник,
к. держ. упр., доцент, Чернігівський державний технологічний університет

ОЦІНКА РОЛІ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОГОСПОДАРСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

Анотація. Визначено гео економічний чинник як основа національної безпеки. Сформовано ринкові механізми виникнення економічних диспропорцій та економічної кризи без відповідних заходів держави.

Annotation. A geoeconomic factor is certain as basis of national safety. The market mechanisms of origin of economic disproportions and economic crisis are formed without the proper measures of the state.

Ключові слова. Глобалізація, державне регулювання, національна безпека, процес інтеграції, ринковий механізм, управління.

Вступ

У процесі інтеграції в світовий економічний простір кожна держава, як правило зустрічається з великими труднощами. Україна входить в систему світового господарства, і від того, як цей процес буде проходити, залежить не тільки і не стільки динаміка зовнішньої торгівлі, а перш за все можливість подальшого економічного та соціального розвитку держави як органічної підсистеми світової економіки. Розвиток зовнішньоекономічної діяльності України, орієнтуючись на майбутнє, має забезпечувати найповнішу реалізацію потенціалу нації і через ефективну міжнародну взаємодію в науково-технологічній, торгівельній та фінансово-інвестиційній сферах сприяти становленню конкурентоспроможної економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень.

Спроможність до міжнародної конкурентоспроможності окремих підприємств, регіонів, галузей та національної економіки в цілому досліджено у роботах вітчизняних вчених В. Александрової, Ю. Бажала, О. Білоруса, В. Будкіна, В. Гальчинського, В. Геєця, Б. Губського, Б. Данилишина, М. Дудченка, Д. Лук'яненка, Ю. Макогона, В. Найдюнова, В. Новицького, Ю. Пахомова, А. Савчука, А. Семенова, В. Сіденка, І. Спиридонова, А. Філіпенка, Є. Хлобистова, О. Шнипка, М. Чумаченка, А. Чухна та інших.

Постановка завдання

- визначити гео економічний чинник як основа національної безпеки;
- сформуувати ринкові механізми виникнення економічних диспропорцій та економічної кризи без відповідних заходів держави.

Результати

Основною метою сучасного і наступного етапів зовнішньоторговельних відносин є стабілізація політико-економічних відносин в країні, визначення основних пріоритетів розвитку зовнішньоторговельних відносин та однозначне підняття на якісно новий рівень економічної ефективності функціонування вже існуючої системи державного регулювання цими процесами [3, с. 146]. Для досягнення даної мети необхідно врахувати багатий досвід інших держав, що накопичений у сфері державного управління економічними й зовнішньоекономічними процесами та адаптувати його до умов України.

Входження України до світового економічного та торговельного простору поряд з позитивними результатами призведе до певних негативних моментів. Усвідомлення на рівні державних виконавчих органів реальних загроз економічній безпеці від участі в процесі глобалізації та обрання вірної зовнішньоекономічної політики дозволить знівелювати їх негативну дію чи й взагалі звести їх нанівець. Тому у роботі висвітлено основні проблеми, що виникають в результаті економічної експансії у сфері економічної безпеки та запропоновані шляхи щодо їх вирішення.

Кожна країна, якою б економічно розвинутою вона б не була, жодним чином не застрахована від агресивних проявів іншої держави чи складової її економіки. Тому до першочергових завдань держави входить такий вид діяльності, як забезпечення власної економічної безпеки. Як покаже світовий досвід, забезпечення економічної безпеки – це, насамперед, гарантія незалежності країни, умова ефективності життєдіяльності суспільства. Одним з головних завдань економічної безпеки є збереження і зміцнення позиції країни у світовій економічній системі [2, с. 106]. У США, країнах Європи, Японії розробляються і реалізуються концепції національної безпеки з урахуванням власних економічних інтересів. Постає ця проблема і перед новими індустріальними країнами, постсоціалістичними державами, країнами СНД.

Досить гостро стоїть ця проблема перед Україною, яка завдяки своєму географічному розміщенню викликає нездоровий інтерес до себе зі сторони ближнього та дальнього зарубіжжя. Тому невизначеність напрямків розвитку держави, відсутність чітких стратегічних планів розбудови економіки створює сприятливий ґрунт для встановлення економічної залежності країни. Це насамперед актуально для України, яка тільки зараз починає створювати власну систему економічної безпеки. Тому визначення основних напрямів державної політики для усунення зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці України є головним завданням органів державної влади. Успішне вирішення цих завдань можливе при поєднанні практичного досвіду та наукових розробок у даній сфері діяльності, що і визначає актуальність проведення досліджень у даному напрямі.

Розвиток людства, науково-технічний прогрес призвів до значного підвищення споживанням людством природних ресурсів, що призводить до їх стрімкого скорочення та виникнення дефіциту сировини. Ця проблема вносить значні корективи в міжнародну політику, яка наразі спрямована на досягнення економічної домінації країни та забезпечення її сировинними ресурсами, що є причиною різних конфліктів, в першу чергу військових. Але в умовах глобалізації збройні конфлікти є крайньою і неефективною формою боротьби за економічне домінування. У сучасному суспільстві, де провідне місце у сфері виробничих та торговельних відносин поступово займають транснаціональні компанії, де постійно здійснюється переливання капіталу з однієї країни до іншої, ведення військових дій є не вигідним і навіть безглуздом. До того ж війна вимагає великих витрат коштів та ресурсів, що будуть витрачені на її проведення.

Тому зараз на перший план виходять так звані економічні війни, завданням яких є поставити під контроль економіку іншої держави за допомогою економічних засобів впливу. До того ж, економічні війни, експансії є більш рентабельними в порівнянні з військовими конфліктами, адже економічна війна не знищує потенціал конкурента, а дозволяє в певній мірі використовувати його та контролювати діяльність країни конкурента й направляти її на задоволення власних потреб. Саме таку політику ведуть на міжнародному рівні високорозвинені країни, які під різними масками і гарними гаслами пропонують мало розвинутим країнам свою „гуманітарну” допомогу та намагаються посилити свої позиції у світі за рахунок ресурсів (природних, трудових, інноваційних тощо) таких країн. Особливо небезпечною ця політика є для фінансово- та енерго- залежних країн до складу яких і входить Україна. Саме фінансова залежність призвела до того, що за стратегію розвитку країни була прийнята програма «шокової терапії» на в'язана МВФ та СБ, що „... відтворила на терені України основні руйнівні чинники кризи США 1929-1933 рр., гіперінфляція, криза платежів, зниження якості робочої сили і, нарешті, фінансовий крах... Кому це вигідно? ... Це вигідно тільки розвинутим країнам, які переслідують власні цілі, борючись за розширення власних ринків” [1, с. 183]. Зважаючи на те, що саме ці мотиви формують на сьогодні державну зовнішню політику країн світу та визначають стратегію їх участі у світовому господарстві, необхідно чітко визначити роль і місце нашої держави в на міжнародній

арені виходячи з національних економічних інтересів та необхідності їх захисту від експансії.

Оцінка ролі держави в умовах глобалізації світогосподарських зв'язків показує, що вона поступово знаходить ту нішу, яку вона і повинна займати сьогодні, а саме [4, с. 115]:

- охорона прав людини, суб'єктів господарювання і суспільних організацій;
- виконання ролі арбітра в численних суперечках і конфліктах;
- визначення законодавчих „правил гри” в економіці і суспільно-політичному житті й контроль за виконанням цих правил;
- виконання за дорученням суспільства низки функцій, які нерационально або небезпечно доручати приватним особам чи яким-небудь інститутам;
- боротьба зі злочинністю і тероризмом;
- охорона від замахів ззовні, регулювання зовнішніх відносин, захист інтересів своїх громадян і фірм за кордоном.

У минулому під безпекою розуміли захист країни від нападу ззовні, шпигунства, замаху на державний і суспільний лад. Потім додали заходи проти загрози впасти в економічну залежність, збанкрутіти, втратити національне обличчя. Стали враховуватися демографічні, техногенні і екологічні чинники. В результаті виникла тенденція включати в це поняття майже всю проблематику життя і діяльності сучасного суспільства. Тим самим саме поняття „безпека” розмивається, на цій основі вже не побудувати чіткої програми дій.

Ми виходимо з того, що предметом першочергової турботи держави і регіонів з погляду безпеки повинні бути: політична стабільність; цілісність держави; оборона; техноекологічна безпека; соціально-економічна безпека; зовнішньополітичні пріоритети. Перелік потенційно вразливих місць економічної свободи і суверенітету вказує на необхідність державного втручання, легітимність якого обґрунтовується трьома положеннями:

- по-перше, повна відмова від будь-яких форм державного регулювання неможлива, оскільки ігнорування економічних функцій органами влади натрапляє на перешкоди, пов'язані із забезпеченням функціонування самих законів ринку;
- по-друге, самі ринкові механізми не можуть запобігти і скорегувати виникнення економічних диспропорцій та економічної кризи без відповідних заходів держави;

- по-третє, розширення арсеналу засобів економічного захисту за рахунок даних економічної розвідки дає можливість приватним підприємствам використовувати цю інформацію для завоювання нових ринків, збереження своєї ринкової частки і захисту свого наукового, технічного і комерційного потенціалу.

Глибинною основою національної безпеки сьогодні виступає геоеконічний чинник, утворюючи специфічний симбіоз з геополітикою і військово-стратегічною складовою. Вчені зазначають, що сьогодні можна говорити як мінімум про три моделі економічної і зовнішньоекономічної безпеки України, що пропонуються в межах різних економічних напрямів.

1. „Реактивна” модель безпеки, яка передбачає швидке реагування держави на соціально-політичні зміни на макро- та мікро- рівнях. Ця модель може виявитися найефективнішою в перехідних чи то кризовий період розвитку суспільства, адже в ній економічна безпека пов'язана з більш масштабною системою державної, національної безпеки. Під об'єктом захисту розглядається „національна економіка”, з урахуванням сукупності умов і чинників, що забезпечують її незалежність, стабільність і стійкість.

2. „Макроекономічна” модель виходить з того, що в умовах кризових і великомасштабних перехідних процесів економічного і зовнішньоекономічного характеру механізми стабілізації і забезпечення безпеки є достатньо суперечливою малорегульованою системою. Тому до змістовних критеріїв безпеки слід віднести ефективний розвиток економіки і підвищення якості життя населення країни.

3. „Управління ризиками” вводить в науковий аналіз проблем економічної безпеки категорію „ризик” і припускає передбачення можливих надзвичайних соціально-економічних наслідків з тим, щоб запобігти, ослабити або пом'якшити їх наслідки [5, с. 75].

Ми вважаємо за доцільне виділити ще одну модель – „оперативно-аналітичну”, яка базується на застосування методів оперативного аналізу з метою швидкого реагування на внутрішні та зовнішні чинники розвитку зовнішньо-торговельних відносин з урахуванням можливих ризиків та наслідків їх прояву.

Дані моделі реалізуються як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. При цьому система управління економічною безпекою регіону повинна мати властивості системи, що постійно пристосовується й удосконалюється. Мета системи, способи її реалізації, структура, спрямованість, форми діяльності даної системи повинні трансформуватися відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища, забезпечуючи при цьому прийнятний стан економічної безпеки регіону в кожний конкретний момент часу.

На сьогодні існує практика управління соціально-економічними процесами – вирішення проблем по мірі їх виникнення. В сучасних умовах, діяльність державних органів управління в основному направлена на компенсацію збитків від дії загроз економічної безпеки або на подолання негативних тенденцій розвитку об'єкту. Тому необхідна розробка системи управління економічною безпекою регіону, що дозволить перейти від епізодичних заходів до створення стабільного механізму забезпечення безпеки, регулярне виявлення і вирішення всієї сукупності проблем. Успішне функціонування такої системи управління можливе тільки за умови реалізації принципу випереджаючого управління.

Але для ухвалення ефективних управлінських рішень необхідна комплексна, своєчасна інформація, що дозволяє встановити систему прямого зворотного зв'язку між законодавчою і виконавчою владою, з одного боку, і реакцією на них в масах населення, на підприємствах, в установах і організаціях, з іншого. Але отримати таку інформацію зараз досить важко через відомчий підхід до формування інформаційних потоків і надання аналітичних матеріалів. Унаслідок чого, управління часто мають значну за об'ємом, але абсолютно різнопланову, не злагоджену між собою інформацію.

Вважаємо, що для вирішення даної проблеми доцільно створити на державному рівні єдиний виконавчий орган, як то Міністерство з питань економічної безпеки, з обов'язковим введенням до його структури Інформаційно-аналітичного департаменту. На регіональному рівні при Державних адміністраціях областей доцільно створити підпорядковані даному Міністерству управління з питань економічної безпеки, в яких доцільно мати спеціальні інформаційно-аналітичні центри.

Основна мета діяльності таких центрів – підвищення ефективності збору, обробки і розподілу даних про стан різних об'єктів на території регіону на користь інформаційної підтримки органів влади і місцевого самоврядування при вирішенні задач управління соціально-економічними процесами і завдань забезпечення економічної безпеки регіону.

В завдання центру необхідно включити проведення моніторингу стану економічної безпеки регіону. Необхідна глибока структуризація інформації, її аналітична обробка з виходом на систему оцінок і прогнозів. Можливе використання інформаційних ресурсів даного центру на умовах платності і конфіденційності інформації з метою забезпечення підприємницької діяльності, наприклад в інвестиційній, банківській діяльності. Унаслідок того, що аналітичний центр дозволить здійснити ефективний збір, обробку, накопичення і розподіл даних про стан різних об'єктів і територій регіону, ці дані можуть бути використані підприємницькими структурами, банками, страховими компаніями для оцінки ступеня надійності різних об'єктів.

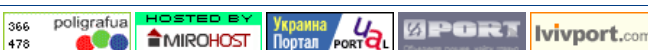
Висновки

Таким чином необхідно чітко усвідомлювати реальні загрози економічним інтересам України визнати провідну роль в їх передбаченні й усуненні. Для цього необхідний комплексний підхід до впровадження на державному та регіональному рівні низки заходів направлених на активізацію державних виконавчих органів стосовно моніторингу економічної ситуації, її аналітичної оцінки, виявлення ймовірних зовнішніх та внутрішніх загроз та їх попередження. Створення запропонованих нами державних структур дозволить в деякій мірі вирішити дані завдання, проте варто продовжити пошук нових підходів та шляхів у даному напрямі.

Література

1. Мартин Г., Шуманн Х. Западна глобалізації. М.: Альпіна, 2001 - 335 с.
2. Міжнародна економічна інтеграція на початку XXI століття / монографія / за ред. А.С. Філіпенка. – К. : Знання України, 2003. – 320 с.
3. Національні економіки в глобальному конкурентному середовищі / Ю.М. Пахомов, Д.Г. Лук'яненко, Б.В. Губський. – К.: Україна, 1997. – 237 с.
4. Паршина Е.А. Актуальні питання підвищення конкурентоспособності інноваційної продукції в умовах інтеграції України в мирову економіку / Е.А. Паршина // Академічний огляд: Економіка та підприємництво. – Дніпропетровськ: ДУЕП, 2008. – № 2. – С. 113–121.
5. Сіденко С.В. Соціально-економічний вибір сучасної глобалізації / С.В. Сіденко // Міжнародна економічна політика. – 2004.- № 1. – С. 72-93.

Стаття надійшла до редакції 09.12.2010 р.

ТОВ "ДКС Центр"